

II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ

FAHRİ MADEN

Haziran 2014

Carice
Kitabevi

Tarihçi Kitabevi Yayınları: 60
Tarihçi Kitabevi Genel Yayın Yönetmeni
Necip Azakođlu

Editör: Necip Azakođlu
Sayfa ve Kapak Tasarım: Tarkan Togo
Kapak Görseli: II. Abdülhamit (Kaynak: Ali Fuat, Osmanlı-Rus
Seferi, İstanbul 1326)

Birinci baskı: Haziran 2014
Boyutlar: 13.5 x 21 cm
Sayfa sayısı: 232

Baskı ve Cilt:
Kitap Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. 123 Kat 1
Topkapı / ZEYTİNBURNU - İSTANBUL
+90 (212) 482 99 10
Sertifika no: 16053

ISBN: 978-605-4534-53-1

© Yayın hakları Tarihçi Kitabevi'ne aittir.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan
kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edile-
mez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Tarihçi Kitabevi
www.tarihcikitavebi.com

Moda Caddesi No: 104/A Moda / KADIKÖY-İSTANBUL
Tel: 0 216 418 68 86
GSM: 0 530 370 74 11
E- posta: info@tarihcikitavebi.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
II. Abdülhamit ve Türkçe	11
II. Abdülhamit ve Latin Harfleri	26
Berlin Antlaşması'nın Uygulanması	29
Uzun Nüfus Sayımı (1881-1893)	67
II. Abdülhamit'e Suikast: Yıldız Bombalı Saldırısı	104
Nevşehir'de Rum Mektepleri	129
Arnavutluk'un Bağımsızlık Serüveni	157
KAYNAKÇA	214
DİZİN	229

FAHRİ MADEN

1979 yılında Gerze/Sinop'ta doğdu. İlkokul ve lise eğitimini Sinop'ta aldı. 2000 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği bölümünü bitirdi. Aynı üniversitede başladığı yüksek lisans eğitimini 2004 yılında tamamladı. Daha sonra Gazi Üniversitesi'nde doktora eğitimine başladı. *Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması (1826) ve Bektaşîliğin Yasaklı Yılları* adlı doktora tezini hazırlayarak 2010 yılında doktor ünvanını aldı. 2004 yılından itibaren *İnsanca* dergisinde yazarlık yapmaya başladı. Halen Kastamonu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi olan yazarın dokuz kitabı ile pek çok makalesi bulunmaktadır.

Eserleri

- *Tarihin İzdüşümleri*, Roza Yayınevi-2011.
- *XVIII. Yüzyılın Sonlarında Kastamonu*, Roza Yayınevi-2012.
- *Bektaşîlerin Serencamı*, Kapı Yayınları-2012.
- *Sıradışı Bir Muhalif Rıza Nur*, Roza Yayınevi-2012.
- *Vahid Paşa'nın Hayatı Sakız Vak'ası*, Roza Yayınevi-2013.
- *Seyyah ve Sufi*, Kapı Yayınları-2013.
- *Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması (1826) ve Bektaşîliğin Yasaklı Yılları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları-2013.
- *Tarihin Ekseninde*, Roza Yayınevi-2014.
- *Evlîya Çelebi Seyahatname –Seçmeler- Seyahat Ya Resulallah*, Kapı Yayınları-2014.

Kısaltmalar

a.g.e	adı geçen eser
a.g.m	adı geçen makale
ATASE	Genelkurmay Arşivi
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
ev.	Çeviren
der.	Derleyen
haz.	Hazırlayan
nr.	Numara
s.	Sayfa
TA	Türk Ansiklopedisi
trc.	Tercüme
YA	Yurt Ansiklopedisi

ÖNSÖZ

II. Abdülhamit dönemi, Osmanlı tarihinin en dikkat çeken ve üzerinde tartışılan yıllarıdır. Bunun sebebi hiç şüphesiz dönemin hassasiyeti kadar, Sultan'ın kendi şahsına münhasır bir yönetim anlayışı geliştirmesidir. Gerçekten Osmanlı tarihinde daha önce görülmemiş zorluk ve imkânsızlık içerisinde tahta geçen II. Abdülhamit, saltanatının ilk yıllarında biraz da tecrübesizliğinden '93 Harbi'nin ve İngiliz siyasetinin kısılcacında kalmıştır. Ancak ilerleyen süreçte öncelikle Osmanlı coğrafyasında otoritesini sağlamış, kendi plan ve projelerini bir bir uygulamaya koymuştur.

Bu çalışmada bir araya getirilen yazılarımızda II. Abdülhamit döneminin eğitim, kültür, siyaset ve dış politika gibi can damarları ele alınmaktadır. Bu yazılarda Sultan'ın Türkçeye verdiği değer ve Kanun-ı Esasi'de Türkçenin resmî dil olması ilk olarak ele alınmıştır. Dil tartışmaları o dönemde Latin harflerinin alınıp alınmayacağına kadar ilerletilmişti.

'93 Harbi sonrası II. Abdülhamit'in önüne çıkan en zorlu siyasi sonuç, Berlin Antlaşması'dır. İlk siyasi deneyim bu antlaşma ile ortaya konulmuştur. Sultan'ın genel

siyaseti, antlaşmanın olabildiğince geciktirilmesi ve ağır antlaşma şartlarının Osmanlı lehine çevrilmeye çalışılmasıdır. Nitekim bu politikada bazı başarılı adımlar atılmış ve sonuçlar elde edilmiştir.

II. Abdülhamit, '93 Harbi sonrası ülkeyi baştan aşağıya yenilemenin ve her alanda reform yapmanın peşine düşmüştür. Bunu yapabilmek için uzun bir nüfus sayımı yapılmış, elde ne var ne yok belirlemeye çalışılmıştır. Bu dönemin iç politikada meydana getirdiği sarsıntıları ortadan kaldırmak kolay olmamıştır. Zira Ermeni İsyanları'nın nihayetinde ulaştığı nokta, bizzat II. Abdülhamit'e suikast düzenlemeye kadar varmıştır. Ancak Sultan, bu suikastı da kendi politikası içinde eritmesini ve kullanmasını bilmiştir.

Şüphesiz II. Abdülhamit dönemini diğer dönemlerden ayıran özelliklerden biri de, eğitim alanında atılan adımlardır. Biz çalışmamızda Nevşehir Rum Mektepleri'ne yer verdik. Devamında ise, Sultan'ın İslam Birliği siyasetinin ne anlam ifade ettiğini anlatması bakımından Arnavut Bağımsızlık Hareketi'ni ele aldık. Böylece onun iktidarı boyunca Osmanlı'ya bağlı tutulan Arnavutların, II. Abdülhamit tahttan indirildikten sonra nasıl elimizden kayıp gittiği anlaşılmış olacaktır.

II. ABDÜLHAMİT'E SUİKAST: YILDIZ BOMBALI SALDIRISI

Ermeniler, dağınık ve vatansız bir halktı². XIX. yüzyıldan itibaren hem dönemin yükselen değeri olan milliyetçilik akımının etkisi, hem de Rusya, İngiltere, Fransa gibi devletlerin Ermeni toplumunu kendi siyasi ve ekonomik çıkarları için himaye etmeleri ve kışkırtmaları sonucunda, etkileri günümüze dek süren bir “Ermeni Sorunu” ortaya çıkmıştır³. Önce Rum, sonra Sırp, Bulgar gibi Balkan milletlerinin birer bağımsız yurt sahibi olmaları, Ermenilerin de iştihasını kabartmıştır.

-
- 1 Bu yazı İ. Burak Birecikli ile birlikte *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXIII, Sayı 67-68-69, Ankara 2007, s.399-424’de yayınlanan “Yıldız Suikasti: Ermeni Komitacıların Sultan Abdülhamit’e Karşı Düzenlemiş Oldukları Bombalı Saldırı” adlı yazının yeniden gözden geçirilmesiyle oluşturulmuştur.
 - 2 Jason Goodwin, *Ufukların Efendisi Osmanlılar*, çev. Armağan Anar, İstanbul 1999, s.243-244.
 - 3 Barış Özdal, “Ayestefanos ve Berlin Antlaşmaları İtibarıyla Ermeni Sorunu”, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi*, Sayı 8, Ağustos 2006, s.110.

Ermeni Meselesi, önce Rusya tarafından Doğu Anadolu üzerinden İskenderun ve Basra Körfezleri'ne inmenin bir aleti olarak kullanılmak için başlatılmıştı. Ardından İngiltere'nin Rusya'nın bu politikasını önlemek uğruna Doğu Anadolu'da kendi nüfuzunda bir Ermeni Devleti kurma projesine sarılmasıyla ivme kazanmıştı. Rusya ve İngiltere'nin bu politikalarının bir neticesi olarak Abdülhamit saltanatının ilk yılları, 1878 Berlin Antlaşması'nın 23. maddesinde yer alan Doğu Anadolu'da Ermeni ıslahatının yapılması baskıları ile geçmişti. Abdülhamit yönetimi, Ermeniler lehine yapılacak ıslahatların giderek muhtariyete ve bağımsızlığa yol açacağı endişesiyle, uygulanmasında direnmişti. II. Abdülhamit, 1894'de Alman Büyükelçisi Prens de Radolen'e söylediği, "Yemin ederim ki Ermenilerin yanlış baskılarına kesin olarak boyun eğmeyeceğim. Ermenileri muhtariyete götürecek ıslahatı kabulden ise ölmeyi tercih ederim" sözleriyle son noktayı koymuştu⁴. Suikaste giden süreç, Abdülhamit'in bu boyun eğmez tavrında gizlidir ve suikast sebebi tam da bu noktada, Abdülhamit'in ıslahata yanaşmamasında, uzlaşmaz tavrında aranmalıdır.

Ermeni komitacılarına gelince; kurdukları Taşnak ve Hınçak örgütlerinin faaliyet alanlarını genişletme derdindediler. Ayrılıkçı Ermeniler, Büyük Devletlerin müdahalelerini temin ve bu yolla bağımsız bir Ermeni Devleti kurmak düşüncesiyle 1890'lı yıllarda şiddet olaylarını başlatmışlardı. Gerçi 1890 yılına kadar değişik bölgelerde birçok Ermeni hareketleri görülmüştü. Ancak ilk isyan, 20 Haziran 1890 tarihinde Erzurum'da çıkarıldı. Sonra

4 Y. Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C.I, İstanbul 1951, s.77-78.

bu isyanı Kumkapı Gösterisi; 1892-1893'de Kayseri, Yozgat, Çorum ve Merzifon Olayları; 1894'de Sason İsyanı; 1895'de Bab-ı Ali Gösterisi ve Zeytun İsyanı; 1896'da Van İsyanı ve Osmanlı Bankası'nın işgali; 1903'de 2. Sason İsyanı izlemiştir⁵. Osmanlı yönetimi bu isyanları hep birer "patırtı" olarak değerlendirmiş, köklü ıslahatlara girişme gereği duymamıştı.

Avrupa'da okuyan ve yabancılar tarafından tahrik edilen Ermeni ayrılıkçıları, 1896'da İstanbul'da ihtilalci bir nümayiş düzenlemişlerdi⁶. Başarısız olan bu girişimin ardından II. Abdülhamit isyancılara boyun eğmeyeceğini Arminius Vambery'e⁷ şu sözlerle itiraf ediyordu: "Bizden Sırbistan, Yunanistan, Romanya ve Mısır'ı almakla Avrupa ellerimizi ve bacaklarımızı kesmişti. Bütün bunlara karşı Osmanlı milleti sessiz kalmıştır. Fakat bir Ermeni Meselesi yaratmak ile bağrımızı deşmek istiyorsunuz. İşte buna dayanamayız. Kendimizi savunmak zorundayız ve savunacağız."⁸

Suikast Kararının Alınması ve Hazırlıklar

1900'lere gelindiğinde Abdülhamit, Ermeni terörünü

-
- 5 Esat Uras, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul 1987, s.458, 459; Sadece 1895 yılı Eylül ve Aralık ayları arasında Osmanlı topraklarında 24 isyan olayı meydana getirmişlerdi. Emre Kongar, *Tarihimize Yüzleşmek*, İstanbul 2006, s.101.
 - 6 Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, *İlan-ı Hürriyet ve Sultan II. Abdülhamit Han*, İstanbul 1960, s.33-34.
 - 7 Ayrıntı için bkz. Emrullah Tekin, "Ermeni Meselesiyle İlgili II. Abdulhamid'in Vambery'e Cevabi Bir İradesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 76, s.145-149.
 - 8 Mim Kemal Öke, *İngiliz Casusu Prof. Arminius Vambery'in Gizli Raporlarında II. Abdülhamit ve Dönemi*, İstanbul 1983, s.104.

iyice etkisiz hale getirmişti. Ermeni komitacıları, Abdülhamit işbaşında kaldıkça emellerini gerçekleştiremeyeceklerini anlamışlardı. Bu durumda Ermeniler için tek çare bu “Kızıl Sultan”ın bedeninin ortadan kaldırılmasıydı. Artık Ermeni emellerinin önünü açacak olan şey, Abdülhamit’i öldürmekten⁹ ve Meşrutiyet’i ilan için onunla mücadele eden Jön Türklerle işbirliği yapmaktan geçiyordu. İşte Yıldız’daki bomba olayının belli başlı sebepleri de bu noktada düğümleniyordu. Yoksa bomba suikastı ansızın ortaya çıkan bir hadise değildi. Bir dizi halinde meydana gelen ayrılıkçı Ermeni isyan hadiselerinin bir uzantısıydı. Suikast sayesinde doğacak kargaşalıktan ve Hükümet kuvvetlerinin şaşkınlığından faydalanılacak, bir ihtilal ile Avrupa devletlerinin de müdahaleleri temin edilerek Ermeni emelleri gerçekleştirilecekti¹⁰. Ermeniler uzun süredir Avrupalıların kendilerine kuvvetle yardım edeceklerine ve Ermeni Krallığını kuracaklarına inançla bağlanmışlardı¹¹.

İkinci Meşrutiyet öncesinde Ermeni komitacılarının ikbal arzularıyla Genç Türklerin İttihat ve Terakki Fırkası’nın emelleri, ilginç bir şekilde kucaklanmış bulunuyordu¹². Bu iki Abdülhamit muhalifinin hedefleri başka başkaydı. Ama ortak gayeleri olan Padişah’ı tahtından etme düşünceleri örtüşmekteydi. Ancak Ermeniler, Osmanlı yönetiminin

9 Vahdet Engin, *Sultan Abdülhamit ve İstanbul’u*, İstanbul 2001, s.28.

10 Cemal Anadol, *Tarihin Işığında Ermeni Dosyası*, İstanbul 2001, s.246-247; *Resimli-Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi*, Heyet, C.VI, İstanbul 1972, s.3394.

11 Kâzım Karabekir, *Ermeni Dosyası*, haz. Faruk Özerengin, İstanbul 1995, s.145.

12 Levon Panos Dabağyan, *Osmanlı’da Şer Hareketleri ve Abdülhamit Han*, İstanbul 2005, s.361.

DİZİN

- Abdül Fraşeri 159, 160, 163
Abdülgani Çelebi Efendi 93
Abdurrahman Efendi 95
Adamanlı aşireti 91
Adana 93
Ahmed Agayef 193, 195, 203, 219
Ahmet Cevdet Paşa 97, 98
Ahmet Muhtar Paşa 175, 187, 189,
190, 227
Ahmet Rıza 22, 108
Ahmet Vefik Paşa 17
Ainsworth 129
Akka 89
Aladro Kastriyoti 211
Albert Gika 211
Aleko Paşa 37
Alexandre Dumas 150
Amiral Woods 116
Anadolu 25, 56, 57, 65, 66, 67, 86,
96, 101, 105, 126, 130, 133,
135, 155, 196, 223
Antivari 44
Arapşun 130, 131, 132, 141
Ardahan 30, 52
Aristovoulos 136, 137, 139
Arminius Vambery 106
Arnavutluk 5, 35, 48, 63, 68, 82,
101, 157, 159-187, 190,
191, 192, 193, 194, 195,
197-213, 218, 220, 221,
222, 223, 225
Aşık Paşa 11
Askitopulos 137, 143
Atina 88, 155
Avlonya 172, 187, 201, 202, 209,
211, 212
Avlonyalı Ferid Paşa 113
Avusturya 13, 34, 35, 36, 39, 40,
43, 44, 46, 49, 52, 53, 54,
55, 59, 61, 63, 118, 160,
169, 188, 194, 198, 199,
200, 201, 203-209
Ayastefanos 31, 33, 34, 36-38, 41,
52, 61, 63, 64, 160, 161
Bağdat 82, 97, 99
Bahaeddin Dai 14
Baserabya 52
Başkim Kulübü 168
Basra 80, 97, 99, 105
Battenberg 38, 39
Batum 30, 41, 52
Beja 160
Béla Horváth 133
Belçika 14, 110, 122, 123, 124, 127,
222
Berlin 5, 9, 29-66, 75, 104, 105,
160-164, 204, 225
Beyoğlu 20, 21, 90, 91, 121, 148,
149, 151, 155
Bingazi 97, 99
Bismarck 31, 32, 33, 35, 42, 54, 58
Bitlis 58, 86, 87, 99
Bodrice 82
Bosna 34, 52, 53, 54, 55, 63, 73,
100, 159, 199
Brüksel 122, 123
Bulgaristan 36, 37, 38-44, 63, 64,
75, 96, 109, 110, 127, 159,
160, 164, 195, 200, 205, 219
Bursa 93
Bursalı Tahir Bey 22
Buşo Efendi 18, 19
Canning 35
Cavid Bey 182, 196
Cavit Paşa 169, 170, 171
Cebel-i Dürüz 99
Celal Bayar 168, 176, 184
Cemaleddin Efendi 113, 175, 180,
227
Cezayir-i Bahr-i Sefid 83
Cihanbeyli 94
Coburg 42

II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ

Çorum 106

Dawkins 132, 133
Debre 83, 88, 103, 183, 209
Dersim 69
Dimitri İliyadis 137
Diyanlı 94
Dobruca 52
Dondoukoff 38
Draç 197, 198, 202, 211, 212

Edirne 37, 81, 93
Edward Jorris 110, 121
Eforia 143
Eforia 136, 142, 143, 146
Eğimli Sait Paşa 14, 15
Enegi 130, 139, 141
Epir 35, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 209
Ermeni İslahatı 56, 57
Ermeni islahatı 58, 105
Ermeni Meselesi 55, 105, 106, 108,
109, 122, 123, 221, 222,
224, 225, 228
Ermenistan 45, 57, 126, 196
Erzurum 58, 68, 69, 97, 99, 105
Esat Paşa 209, 211
Esbot 91
Faik Konitza 167
fatih 42
Fatih 113
Filibe 39, 175
Filistin 75, 96, 111
Firzovik 163, 167, 170
Fotiyadi Paşa 84, 85
Fransa 30, 31, 33, 36, 46, 48, 49,
50, 54, 58, 59, 61-63, 103,
104, 195, 200
Fuat Köprülü 22, 24

Garibname 11
Genç Türkler 107
Girit 48, 50, 51, 84, 85, 219
Gladstone 46, 49, 57, 58
Görüce 185
Gosine 45, 47
Gosiva 162

Haçıkyan 111
Hacı Adil Bey 178, 179, 180, 197
Hakkâri 82, 88, 95
Halâskâr Cemiyeti 178
Haleb 97
Hama 96
Hamidiye Alayları 86
Hasan Rıza Paşa 209
Hicaz 70, 97
Hınçak 105
Hürriyet ve İtilaf Fırkası 176
Hüseyin Baba 166
Hüseyin Fevzi 97

İlbasan 91, 103
İlber Ortaylı 17, 21
İmdadiye 82
İngiltere 30-36, 38, 39, 41, 42, 43,
45-50, 52, 53, 56-64, 103,
104, 105, 195, 200, 203, 207
İpek 165, 169, 170, 179, 180, 188,
189, 197, 209
İsa Bolatin 170, 171, 180, 181, 185,
187, 188, 189, 192
İşkodra 80, 97, 99, 101, 103, 158,
165, 166, 172, 173, 182,
185, 197, 198, 200, 202,
209, 210, 211
İsmail Kemal Bey 181, 201, 202,
203, 204, 211
İsmail Paşa 19
İtalya 30, 36, 47, 54, 63, 159, 166,
169, 187, 199, 200, 203,
204, 205, 207, 208, 209,
211, 212
İttihat ve Terakki 107, 108, 153,
167, 169, 174-176, 178,
180, 181, 184, 185, 195,
196, 220, 224
İzmir 47, 69, 108, 124, 161, 225

Jön Türkler 25, 107, 108, 224
Kanun-ı Esasi 9, 13, 14, 15, 16, 17,
19, 29
Karadağ 40, 44-48, 55-57, 61, 63,

- 159-162, 171-173, 179, 187,
192, 198, 200, 202, 208,
209, 210
- Kara Todorî Paşa 32
- Karesî 93
- Karlofça 62
- Kars 30, 52
- Kayserî 106, 132
- Kesendire 87
- Kıgâlık 79, 88
- Kıbrıs 30, 32, 34, 62, 63, 65, 69
- Kızıl Sultan 26, 107
- Konstandinos Fertekoğlu 135
- Konstantinîdî Bey 20, 21
- Kont Berchtold 194, 195, 201, 203, 211
- Korfu 202
- Kosova 80, 97, 99, 158, 163, 165,
166, 171-174, 178, 182, 189,
193, 198, 201
- Kotur 52
- Kozma Nikolaidis 149
- Kozmidî Efendî 17, 18
- Krisdapor Mikayelyan 108
- Küçük Çekmece 90
- Küçük Sait Paşa 13
- Kütahya 19
- Layard 35
- Lazkiye 90
- Lloyd Kumpanyası 111
- Loma 82, 93
- Londra Konferansı 201, 208, 210
- Lübnan 75, 91, 96
- Maçka 114
- Mahmut Şevket Paşa 171, 172,
180, 184, 186
- Makedonya 35, 37, 40, 43, 46, 49,
51, 63, 162, 164, 165, 166,
167, 178, 201, 206, 223, 227
- Malatya 80, 94
- Malisör 172, 197, 198
- Mamuretülaziz 99
- Manastır 22, 80, 83, 87, 96, 97, 99,
158, 161, 165, 166, 168,
172, 178, 179, 181, 184,
185, 186, 193, 210
- Manisa 89
- Max Choublier 36
- Meçöve 47, 50
- Mehmet Ali Paşa 32, 46, 199, 211
- Melegobi 130, 133, 134, 139, 141,
150, 151
- Merke 89
- Merzifon 106
- Mithat Paşa 12, 13, 14, 70
- Mitrovice 185, 187-189, 192
- Mısır 20, 30, 62, 63, 65, 99, 106,
159, 199, 211
- Mudurnu 89
- Muş 86
- Müşir İbrahim Paşa 190, 192, 198
- Musul 80, 82, 90, 97, 99
- Muzafferüddin Şah 21
- Nasıra 91
- Naum Vekilharcı 158
- Necib Melhame Paşa 122
- Necip Fazıl Kısakürek 25, 26, 34
- Nessedorfer 111
- Nevşehir 5, 10, 129, 130, 131, 132,
133-142, 144-152, 154, 155,
218, 220, 223-226
- Nişantaşı 114
- Ortaköy 132
- Ömer Vehbî Paşa 95
- Papa Yeorgios 135
- Paris 22, 30, 31, 54, 66
- Paul Fesch 113
- Payas 94
- Plava 45, 47, 162
- Podgoriçe 45, 46, 197
- Polenezköy 109
- Prens de Radolen 105
- Prens Fuad Paşa 211
- Prens Wied 212
- Prizren 46, 82, 160-168, 192, 204,
209, 211, 219, 228
- Prizren Birliği 161-167, 204, 219

II. ABDÜLHAMİT DÖNEMİ

- Ragoza 178
Rakalar 83
Rıza Nur 7, 176, 177, 181, 184
Romanya 51, 52, 106, 158, 201,
205, 207
Rumeli Feneri 90, 91
Rusya 29-43, 47, 49, 51-53, 56, 58,
59, 61-65, 67, 74, 104, 105,
127, 159, 160, 195, 199,
200, 207, 209
Sait Paşa 13, 14, 15, 115, 184, 186,
189, 193
Samuel Sullivan Cox 95
Sason 87, 106
Serfiçe 18
Sinastos 130, 138, 152
Sinop 7, 181
Siroz 88
Sitlington Sterrett 130
Sivas 93, 101
Siverek 93
Siyonistler 111
Sırbistan 40, 41, 46, 51, 53, 55, 57,
106, 159, 160, 161, 199,
200, 207, 208, 209
Sofya 43, 108, 126, 197
Sombeki 83
Sporad 83
Stambulov 42
Şükrü Efendi 93
Süleymaniye 89
Süleyman Şefik Paşa 114, 115, 227
Sultan Abdülaziz 73
Sultan II. Mahmud 158
Sultan Reşad 172, 174
Suriye 80, 96, 97, 99, 100, 184, 196
Suvermez 142, 156, 219, 223

Şam 69, 99
Şemsettin Sami 131, 134, 159, 227
Şevket Turgut Paşa 171
Şevki Efendi 89

Taberiye 89
Tahsin Paşa 11, 33, 42, 43, 110,
112, 115, 117, 122, 125, 227

Takvim-i Vekayi 18
Taşnak 105, 108
Temmuz İnkılabı 183
Teodos Kozmidis 149
The Globe 31
Thimi Mitko 158, 159
Tiran 182
Trablusgarp 63, 97, 99, 183, 190,
192
Trabzon 93, 196

Urfa 79, 99
Ustrumca 88

Ülgün (Dulcigno) 44, 45, 47, 48,
162
Ürdün 96
Üsküp 68, 171, 172, 185, 187, 189,
192, 194, 198, 201

Van 58, 59, 68, 79, 86, 87, 91, 97,
99, 106
Vartakez Efendi 19
Vasil Aratovulos 149
Vasilios Yoanidis 142
Vilayet-ı Sitte 59
Viyana 29, 53, 111, 124, 211, 212
V. Murat 13

Yakova 45, 179, 180, 181, 189, 191,
209
Yemen 70, 97
Yıldız Cami 110, 111, 121
Yordan Hirstokoris 149
Yozgat 106
Yunanistan 30, 40, 44-51, 56, 63,
85, 106, 108, 145, 154, 155,
156, 159, 160, 161, 164,
200, 205, 207, 208
Yuvan Vasilyadis 149

Zeytun 106
Zile 90, 139, 141
Zor 93, 97, 99